

Dobro a zlo / Cesta myšlenková (i životní)

Chápeme-li filosofii (i život) jako cestu, tj. cestu myšlenkovou, ale i celoživotní, musím si stále uvědomovat, že záleží na tom, kudy půjdeme, pokud ovšem víme, kam chceme dojít. Pokud jdeme a nevíme, kam, říká se tomu bloudění. Možností zabloudění je vždycky mnohem víc než správných směrování, správných „cest“ (které ovšem nesmíme zpředmětňovat a tím neutralizovat). Na to poukázal už starý presokratik (Hérakleitos, zl. B 60), když prý řekl, že „cesta nahoru a dolů je jedna a táž“. To vůbec neznamena, že je jedno jdeme-li nahoru nebo jdeme-li dolů; v tomto bodě myslit na relativnost a subjektivnost je zpozdilé, protože tu přece nejde o to, co chceme a kam chceme, nýbrž o to, zda to je „nahoru“ nebo „dolů“. Na nás záleží jen, kterým směrem se vydáme, ale rozhodující je, že nejsou všechny směry rovnocenné. Můžeme totiž chtít „nahoru“, ale ve skutečnosti jdeme „dolů“ – a jak to je skutečně, nezáleží na nás. Na nás záleží pouze to, jak to vidíme a hodnotíme. Ale také naše hodnocení může být správné nebo nesprávné, tj. v nějaké hodnotové stupnici směřovat „nahoru“ nebo „dolů“. Kritické nebo ti, co hodnotové rozdíly striktně odmítají, se obvykle soustřeďují na pozitivní kritéria, jimiž vždy musíme nějak měřit, zda jdeme (nebo zda něco jde) nahoru nebo dolů. Ale základní zkušeností člověka je, že je něco takového jako „cesta dolů“, tj. cesta úpadku a zmaru, tedy něco jako „zlo“. Zlo nevzniká teprve tehdy, když začínáme hodnotit, nýbrž je tu daleko dřív, i když vůbec nehodnotíme a dokonce nechceme hodnotit. Je to především zkušenost „zla“, která před námi vyvolává otázku, jak se mu vyhnout. Teprve mnohem se později se otvírá otázka po tom, co je opakem zla, co je „dobrem“. To však zase vůbec neznamena, že zlo je dříve než dobro; právě filosofie ukazuje, jak zlo nemůže být nikdy počátkem, nemůže být ani koncem, nemůže být ničím absolutním, ale že je vždy jen odpadnutím od toho, co je „dobré“, i když to „dobré“ neznáme, ba i když je nikdo nezná. Jde totiž o to, že jen dobro „přichází“ z budoucnosti, ale nikdy není dáno, nikdy není v úplnosti příšlé. Naproti tomu zlo je zatížením z minulosti – nikdy nemá vpravdě adventivní povahu, nikdy není „výzvou“ z budoucnosti.

(Písek, 030907-3.)